

РЕЦЕНЗИЯ

от Доц.д-р Минко Стоев Хаджийски – ВТУ „Св.Св.Кирил и Методий” на дисертация на Йоанна Михайлова Недялкова на тема „**Агресията и превенция на лишени от свобода**”, представен за придобиване на образователна и научна степен „доктор по психология”, по научна специалност „3.2. Психология”

Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Местата за лишаване от свобода са пенитенциарни заведения, където изтърпяват наказание осъдени правонарушители. Тяхната обществена мисия се изразява в превантивно-корекционно и ресоциализиращо въздействие с цел приучаване към законопослушание и спазване на добрите нрави. Тази задача обаче се оказва доста трудна за реализиране поради редица обективни и субективни причини. Фактори като изолацията, депривацията, принудителното общуване и отрицателното влияние, както и физическите условия за живот създават множество трудности пред осъществяването на социално - позитивната функция на наказанието. Неговото изпълнение често се сблъсква с различни ефекти, които тепърва следва да се изследват и обясняват психологически.

Агресията е психически и поведенчески феномен, чиито прояви и последствия са постоянен спътник на човешкия живот и отношения. Тя е особено изявена сред индивиди в затворена и контролирана среда, където намира благоприятни условия поради личностни и ситуационни причини. В МЛС проявите на агресия са постоянен проблем, който ангажира вниманието и хаби усилията на голяма част от администрацията в т.ч. психолози, социални и режимни работници . В този смисъл темата на дисертационния труд на Й. Недялкова е актуална и значима в приложно-психологически и пенитенциарно-практически план. Към нейното разработване авторката е подхождала традиционно, като последователно в четири глави представя теоретичната рамка, подходи за превенция, постановка и резултати от собствено емпирично изследване.

Оценка на научно-приложните резултати и приноси на дисертационния труд

Дисертацията на Йоанна Недялкова има следните по-значими приноси резултати и достойнства:

1. Разгледани са основните теории за агресията. Направени са съответни изводи, които следва да насочат към връзка на агресивното поведение с личностни и ситуационни фактори.

Очертан е генезиса на агресивното поведение, като специално е акцентирано на влиянието на такива фактори като тревожност, фрустрация и гняв. Основателно с оглед на спецификата на затвора е посочена връзката между агресия и наказание. А в последния параграф на главата е направен сполучлив опит за разкриване на някои страни на мотивацията на престъпното поведение, като акцента правилно е поставен на насилствените престъпления. Тъй като агресията е многофакторно обусловено поведение с най различни проявления, авторката правилно се насочва към ситуационно - практическата ѝ и личностно-характерологична страна, без да проявява предпочитание към определена теория. Твърде удачна с оглед на изследвания обект е направената връзка между агресия и насилие, които често неправилно се отъждествяват. В този смисъл следва да се отбележи и връзката между агресия и социални дефицити /социална компетентност и умения за враждане/, която в условията на затвора е особено актуална, а понякога и определяща. От теоретична гледна точка пък и за целите на изследването, авторката разделя агресия от агресивност като личностна нагласа с характеристиките на атитюд, като правилно отбелязва и биологичната предразположеност за неговото формиране.

2. Във Втората глава „Превенция на агресията” авторката се спира подробно на особеностите на личността на криминално проявената личност и в частност на осъдените. Акцентирано е на ролята на защитните механизми, които с оглед на спецификата на условията определят някои аспекти на поведението на затворниците. Правилно е отделено внимание на личностно-психологическите особености на осъдените жени, които по био-психо –социални причини са по-различен от мъжете пенитенциарен обект. Факт, който често се пренебрегва от изследователските и корекционни програми. В последния параграф на главата се разглежда постановката на пенитенциарно-психологическата и педагогическа работа за превенция на агресията сред лишените от свобода. Дадени са основни подходи на консултиране и е представена тренингова програма за овладяване на гнева. Това намирам за особено ценно, тъй като много от проявите на агресия в условията на затвора се предизвикват от липса на умения за неговото управление.
3. Постановката на изследването е направена вещо и представена ясно. Същото е поставено на идеята за уникалността на личността

и от там недостатъчността на „чисто“ психологическото ѝ изучаване. Това налага използването на биографичния метод, който дава възможност за разкриване на индивидуално обусловени детерминанти на поведението, включително агресивното. Целта и задачите са определени адекватно на заявения научен проблем. Методиката е подбрана правилно с оглед особеностите на изследваната извадка. Тя включва специализирания тес на Бъс-Дюрки за агресия, писане на разказ по стандартизирани въпросници и анкета.

Формулирани са четири ясни и проверими с избраната методика хипотези, чието доказване би допринесло за правилното насочване на социално-педагогическата и корекционна работа с лишените от свобода за рецуцерање на агресията.

Процедурата на самото изследване е описана подробно по етапи с необходимата обосновка.

4. Резултатите от изследването са дадени както по отделно за трите метода, така и обобщено, съотнесени към направените допускания. Направен е анализ на резултатите от обособени три групи осъдени, различаващи се по семейна история, междуличностни отношения, приспособимост, криминални прояви, актуални цели и агресивни прояви. Анкетата допълва картината на агресията чрез проучване на мнението на обекта за проявите, причините, влиянието на пенитенциарната среда и взаимоотношенията между осъдените и между тях и администрацията. Резултатите са показани процентно и са анализирани.
5. В съдържателен план интересни и полезни за практиката са такива изводи като:
 - Ролята на социалната подкрепа за намаляване на емоционалните проблеми и потенциращото им влияние на агресията в МЛС;
 - Положителното влияние на спазването на правата на лишените от свобода и балансиращия контрол от страна на администрацията;
 - Необходимостта от „изолация в изолацията“ т.е. осигуряване на възможност осъдените да останат сами със себе си за намаляване на ефектите на принудителното общуване;
 - В превантивен и социално-педагогически и корекционен план състоятелен е изводът за необходимост от съчетаване на индивидуално консултативни и групови форми, прилагане на специализирани програми и включване на затворниците в колективни дейности.

6. Представеният автореферат съдържа цялостно и пълно в синтезиран вид съдържанието на дисертационния труд с необходимите акценти. Научните и приложни приноси са изведени коректно.
7. Публикациите във връзка с темата показват научния интерес и търсения на авторката по тази проблематика. Същите показват широк поглед и компетентност в тази малко позната област на познанието.

Критични бележки

По същностни страни на основните тези и тяхното доказване в дисертацията нямам критични бележки. Някои неща се нуждаят от прецизиране:

1. Абзацът началото на Трета глава, касаещ целите на наказанието е неуместен с оглед постановката на изследването, без да се посочи връзката му с него. /стр.123/
2. Последният абзац на параграф 2.1, показващ различията между поведенчески и когнитивен подход е неуместен с оглед на съдържанието.
3. Забелязва се различие в броя на изследваните лица с теста на Бъс-Дюрки – 50 и анкетата – 60.
4. В автореферата е употребен термина „излежаване на наказание” вместо правилния „изтърпяване”.

Заклучение

В заключение намирам, че дисертационният труд на Йсанна Недялкова „**Агресията и превенция на лишени от свобода**” е задълбочен, полезен за практиката и интересен. Считаю, че отговаря напълно на изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор по психология”.

Оценка на дисертационния труд

Давам **положителна оценка** и препоръчвам на уважаемото жури да присъди на Йоанна Михайлова Недялкова образователната и научна степен „доктор по психология”

07.10. 2013 г.

Член на журито:

/ Минко Хаджийски /